

Uz pojavu prvih brojeva časopisa Praxis

Davor Rodin

Hrvatsko filozofsko društvo pokrenulo je filozofski časopis **Praxis** čije septembarske i novembarske brojeve imamo već pred sobom.

Redakciju časopisa koju vode Danilo Pejović i Gajo Petrović sačinjavaju dva vodeća imena zagrebačkih filozofa za koje **Praxis** predstavlja logički i u javnosti očekivani rezultat višegodišnjeg sondiranja terena za jedan filozofski časopis koji bi u našoj sredini naišao na onu, upravo filozofskom časopisu, neophodnu rezonanciju u javnosti. Očigledno je da je redakcija bila posve svjesna ove okolnosti izašavši promišljeno i programski odlučno još jedan korak dalje u susret svom još uvijek neizdiferenciranom mediju, odrekavši se već uvodno usko stručnog, discipliniranog, školskog pristupa problemu koji je sebi zadala; zbilji suvremenog svijeta i filozofije.

Ako poznavao naših filozofskih prilika izgleda da je jedinstvena programska orijentacija časopisa u neku ruku dovedena u pitanje zbog veoma heterogenih teorijskih preokupacija koje su suradnici do sada ispoljili, onda treba ukazati na one odjeljke programatske deklaracije — **Čemu Praxis?** — koji usmjeruju časopis na »nepoštednu kritiku postojeće zbilje« kao sine qua non svakog zbiljski filozofskog mišljenja. Ovaj u biti jedino opravdani radikalizam, kao neposredno nasljeđe Marxova mišljenja, predstavlja tako platformu na kojoj postojeća raznorodnost orijentacija nalazi svoje pravo, više jedinstvo, koje je istovremeno i dovoljno široko, da prebrodi okvire same reakcije i postane tribina svih onih koji žele i umiju filozofski misliti o našoj suvremenosti.

Za članove redakcije kao i za sve one koji joj se budu priključili predstavljat će **Praxis** uzbudljivu školu, život sam u kojem će morati prevladati ne samo vlastite moralne i profesionalne barijere, već se suočiti i s »tvrdoglavim stanjem stvari«.

Pozdravljajući pojavu prvih brojeva **Praxisa** mi bismo sa svoje strane dodali neke vlastite dojmove koji se odnose na unutarnje moralne barijere i »tvrdoglavo stanje stvari«.

Ako smo već uvodnikom **Praxisa** suočeni s njegovom devizom o potrebi nepoštedne kritike postojeće zbilje, devizom koja se ponavlja u člancima Milana Kangrga, Danila Pejovića, Gaje Petrovića, Predraga Vranickog i drugih, onda možemo kazati da je naš cjelokupni društveni razvitak, čiji su putokazi zacrtani programom SKJ i novim Ustavom, prispio u onu fazu kada je postalo nepočno da se taj tok u svom totalitetu suoči sa samim sobom, da usporedi svoje programatske deklaracije sa svojim ostvarenjima, ne u svrhu kritike onog što je ostvareno već u cilju ukazivanja na nedovoljnost ostvarenog — na potrebu bržeg napredovanja.

Suočavanje ideje i zbilje koje je danas postalo imperativ daljnjeg napretka predstavlja onu moralnu i političku barijeru preko koje valja prijeći, da bi se mogle afirmirati one humane vrijednosti koje ostaju naša permanentna povijesna orijentacija.

Čitajući prve brojeve **Praxisa** stječe se nedvosmisleni dojam kako je prebrođavanje ovih barijera u nama i izvan nas probni kamen s kojim se susreće časopis, jer se odasvuđ, pored odobravanja, čuju i zabrinuti glasovi: nije li kritika ipak samo privilegij struke, ne mora li kritika zbog toga biti preciznije usmjerena, te na kraju nije li ona zapravo miješanje u prava drugih koji sačinjavaju ono što se zove **postojeće zbilja?**

Poslije Hegela i Marxa na postojeće doista ne možemo gledati samo kao na tvornice, i oranice već upravo kao na **ljude** koji obitavaju u tvornicama i žive na oranicama — na način njihove proizvodnje života i na različite oblike samosvijesti života. Stoga je kritika svega postojećeg prvenstveno kritika svih tih postojećih raskomadanih svijesti i djelatnosti koje nastupaju ili agresivno ili ravnodušno sa sigurnih utočišta koje im garantira ta raskomadnost, u kojoj čak i privatna mišljenja mogu postati elemenat djelotvorne ucjene totaliteta. Kako su politički odnosi u naše vrijeme dominantna sfera totaliteta postojeće zbilje, to nipošto nije neobično što se upravo odnos kritike i politike javlja kao onaj implicitni i eksplicitni činilac atmosfere oko svakog kritičkog mišljenja, jer svako kritičko mišljenje biva odmah podvrgnuto znatiželjnom ispitivanju javnosti, koju prvenstveno zanima u kojoj je mjeri kritika ovog ili onog sektora stvarnosti dospjela u ma kakav dodir s politikom. No, ovo brižljivo ispitivanje je suvišno. Jer u vrijeme dominacije političkog, čak i najapolitičniji stavovi imaju izrazito političke implikacije.

U skladu s tim javlja se oko prvih brojeva **Praxisa**, rekli bismo, prirodna atmosfera za postavljanje pitanja u odnosu filozofije i politike.

Uzbudljivost koja oduvijek prati ovaj, možemo reći, tradicionalni susret Davida i Golijata doista i jeste odnos i susret, a ne **samoodnošenje** filozofa koji se bavi politikom, ili političara koji filozofira kako to pokazuju primjeri Platona i Staljina.

No ni suviše uporno naglašavanje razlike filozofije i politike nije opravdano. Filozof, doduše, doista nikada neće i ne može postati političar jer tada bi prestao biti filozof, kao što ni političar ne može postati filozofom bez napuštanja politike; ali zar se zato filozofija doista mora odreći čežnje da se njena misao ozbilji?

Činjenica da se u našem vremenu misao može najefikasnije ozbiljiti posredstvom politike prisiljava filozofa da ostane filozof, da ostane u promatranju (što nipošto nije neka prednost ili čak privilegij, a ponajmanje smisao Marxove oporuke) da mu ništa ne izmakne što škodi ljudskoj stvari kad je u rukama druge sfere totaliteta koja zbog immanentne gladi za realitetom — karakteristične za epohu univerzalne podjele rada — teži da se apsolutizira.

No filozofska istina ukoliko ne želi da ostane samo istina struke, samo čista kontemplacija (što faktički znači njeno mirenje s postojećim) postaje u naše vrijeme nužno i politička istina, jer i filozofiju jednako kao i politiku muči ista glad za realitetom, a pred tom činjenicom ni filozof ni političar ne mogu zatvoriti oči.

S druge pak strane ni političar ne može postati filozof jer tko bi tada i kako djelovao u našem prelaznom vremenu? Ali zar upravo zato političke odluke ne moraju biti usmjerene na ono **trans političko, ljudsko**? O tome se upravo i radi. Političke odluke moraju biti humane jer jedino tako ne ostaju samo političke. To je jedini put na kojem političar i filozof mogu prevladati svoja profesionalna, parcijalna stajališta, a da istovremeno ne apsolutiziraju ni filozofski ni politički odnos prema zbilji.

Čovjek je ono više jedinstvo opreke filozofije i politike. Izdati čovjeka jednako je ljudski porazno i za filozofa i za političara.

Dijalog između filozofa i političara kao put tom višem jedinstvu postaje tako neizbježan jednako kao i njihovo međusobno nepovjerenje, jer, ima li među filozofima kao filozofima i političarima kao političarima onoga kojem bi se bez strepnje mogla do kraja »povjeriti« stvar čovjeka? Tek kad čovjek prestane biti predmet filozofije ili predmet politike i postane svoj vlastiti predmet i svoja vlastita svrha uspostaviti će se povjerenje među razmrvljenim atomima ljudskog totaliteta, ali tada više neće biti političara ni filozofa kao **institucionaliziranih svijesti**. No to jedinstvo nipošto ne znači ukidanje opreke između čina i misli između mišljenja i prakse kao bitnih modaliteta ljudskog opstanka.

Odnos između politike i filozofije kreće se otuda i u naše vrijeme između loših realnih alternativa apsolutnog identiteta i apsolutne diferencije. Kormilarenje između ovih fatalnih krajnosti je umijeće koje je podjednako potrebno filozofu kao i političaru ukoliko im je stalo do prevladavanja ovih opreka; jer posve je jalova i ljudski u egzistencijalnom smislu opasna stvar političko negiranje filozofije kao i filozofsko negiranje politike, jednako kao što je opasna i neodrživa njihova međusobna indiferencija po kojoj i filozofija i politika postaju antihumane: jedna kao prazna tehnika mišljenja, druga kao tehničko baratanje ljudskim materijalom.

Susret filozofa i političara koji bi prevladao lošu neizvjesnost o ishodu »sukoba« između Davida i Golijata može se ostvariti jedino na jednom širem

i fundamentalnijem humanom planu (dakle niti na stručno filozofskom niti na profesionalnom političkom) kao ljudski razgovor o čovjeku.

Osnovni dojam što ga nosimo poslije pregledanih prvih brojeva **Praxisa** jeste upravo iščekivanje ishoda tog pokušaja da se u znaku Marxovih humanističkih principa izade s apelom na općeljudsko u kojem pored zakona uma vlada i zakon srca, strasti i nepromišljenosti. Svi oni koji žele ravnopravno prihvatiti i odgovoriti na ovaj poziv morat će i sami da stupe na odgovorno poprište slobode, jer tako je po našem mišljenju jedino moguće gajiti nadu da čovjek čovjeku nije vuk, i da se o ljudskim stvarima na kraju svih iskušenja mora ipak ljudski, a ne samo politički ili filozofski razgovarati.

Bilo bi, međutim, neosnovano na osnovu ovih naših prvih dojmova zaključiti da je **Praxis** isključivo orijentiran prema »van« na probleme tzv. svaki-danšnjeg života, naprotiv koliko se može zaključiti na osnovu njegova prvog broja kao i najavljenog programa za 1965. godinu časopis je ravnopravno otkrenut i prema »unutra« — prema problemima suvremene filozofije i kulture.

Praxis izlazi dvomjesečno. Struktura časopisa podijeljena je na šest rubrika: članci, portreti i situacije, misao i zbilja, diskusija, prikazi i bilješke, filozofski život.

U prvom broju koji je bio posvećen problemu prakse B. Bošnjak, G. Petrović, P. Vranicki, D. Grlić, R. Supek pisali su o njenom određenju. U rubrici **Portreti i situacije** D. Pejović pisao je o Jean-Paul-Sartreu, rubriku **Misao i zbilja** ispunio je M. Kangrga kritičkim esejom **Filozofe, što misliš?**, a o problemu koegzistencije diskutirao je P. Vranicki.

Prikazi i bilješke informiraju čitaoca o novim domaćim i inozemnim izdanjima knjiga. U prvom broju redakcija se predstavlja publici, pa ovaj broj ne predstavlja samo formalnu paradigmu budućih izdanja već preko svog isključivo teorijskog sadržaja upućuje na onu teorijsku osnovu s kojom se mora računati kao pozadinom budućih istupa autora, koji očigledno namjeravaju ostati radna redakcija, a ne samo stručni žiri vanjskim suradnicima.

Pored uočljivih razlika u stavovima pojedinih autora na koje upućenima nije potrebno ukazivati jasno je vidljiva i njihova zajednička platforma tj. humanistička interpretacija fundamentalnih filozofskih problema.

Drugi broj **Praxisa** potpuno jasno ukazuje naprijed prikazanu orijentaciju časopisa.

On je posvećen temi **Smisao i perspektive socijalizma**, te donosi referate Korčulanske ljetne škole, no budući da je I. Prpić u broju 2 našeg časopisa objavio opširan prikaz ovih radova to ovdje upućujemo jedino na rubriku **Portreti i situacije** u kojoj P. Vranicki piše o zanimljivoj diskusiji o dijalektici koja se vodi među francuskim filozofima; zatim na rubriku **Misao i zbilja** u kojoj R. Supek sažeto upozorava na neke probleme naše sociologije; te na diskusiju M. Kangrga: **O metodi i domašaju jedne kritike**.

Budući da nismo imali namjeru da ovom prilikom ulazimo u prikaz pojedinih priloga niti da dajemo generalne ocjene časopisa za koje još ne postoje preduvjeti već da prvenstveno i svojim stavom podupremo ideju o aktuelnom milozofskom časopisu koji bi kritički reflektirao probleme naše suvremenosti, ipak ukazujemo na jednu poteškoću u koju je zapala redakcija. Odredivši u naprijed čitav program za narednu godinu redakcija nema mogućnosti da reagira aktuelno i neposredno na našu suvremenost, a time je u neku ruku iznevjerila svoje proklamirano načelo.

Ono što u narednim brojevima treba očekivati, svakako je suradnja jednog šireg kruga ljudi iz različitih oblasti našega kulturnog života.